

publicació de la lliga dels drets dels pobles

p a p e r s

núm. 29/2004

LLIGA DELS DRETS
DELS POBLES

**dinámicas identitarias y espacios públicos, Manuel Delgado /
Guatemala: drets humans i eleccions 2003 / la SIDA a l'Àfrica
subsahariana / desafueros serbios, Carlos Taibo / cinema i drets
humans**

Des de la junta... Isabel Ruíz	2
Opinió Dinàmiques identitaries y espacios públicos Manuel Delgado	3
Retalls de premsa	7
Amèrica Llatina Guatemala: drets humans i eleccions 2003 Salvador Sort	8
Àfrica La SIDA a l'Àfrica subsahariana Montse Artés	12
Balcans Desafueros serbios Carlos Taibo	15
Cinema Cinema i drets humans Isabel Ruíz	17
Biblioteca Bibliografia destacada	18
Activitats de la Lliga	19

Revista Papers

Edita Lliga dels Drets dels Pobles
Tiratge 1.500 exemplars
Data d'edició Març de 2004
Consell de Redacció Rita Huybens, Neus Morgui, Albert Roig, Isabel Ruíz, Salvador Sort i Xavi Zulet.

Revista trimestral
Disseny i Impressió Impremta Dit i fet
Revisió Lingüística del català Consorci per a la Normalització Lingüística

LLIGA DELS DRETS DELS POBLES

Adreça Carrer Sant Isidre, 140 (Ca l'Estruch)
08208 SABADELL
Adreça Postal Apartat de Correus 2045
08200 SABADELL
Telèfon i Fax 93 723 71 02
Pàgina Web www.lligadelsdretsdelspobles.org
Adreça electrònica info@lligadelsdretsdelspobles.org
Horari d'atenció De dilluns a divendres de 17 a 21 h al públic

Disposem d'una biblioteca especialitzada en drets humans, desenvolupament, cultura de pau, política, pobles indígenes, món àrab i musulmà... on trobaràs informació alternativa a la dominant. Pots consultar el fons bibliogràfic a la nostra web. L'horari de consulta del biblioteca és de dilluns a divendres de 17 a 21 h.

La Lliga dels Drets dels Pobles no comparteix necessàriament, l'opinió dels autors dels articles publicats en la revista. Respectem la llengua original en que s'han escrit els articles.

La Lliga dels Drets dels Pobles agrairà la reproducció i divulgació dels continguts d'aquesta sempre i quan se citi la font.

Fotografia de portada: Nens marfilens. El sector de la població més vulnerable per la SIDA és el de la infància.

amb la col·laboració de:

Des de la junta

Atents a recollir en les pàgines de la nostra revista tot allò que ens permeti conèixer i prendre una posició crítica davant la realitat que ens envolta, hem decidit incloure a partir d'aquest número una secció dedicada al cinema, amb la intenció de comentar pel·lícules que s'estiguin projectant o que siguin de fàcil accés als videoclubs.

Com la literatura o l'art en general, el cinema ens ajuda a entendre el món, a acostar-nos a circumstàncies humanes que de vegades poden ser un mirall on reconèixer-nos o bé estar molt allunyades de les nostres vides i per això mateix necessiten un testimoni que ens les mostri.

El llenguatge cinematogràfic és universal. Permet la crítica política, la conscienciació social, la reflexió sobre problemes, sobre comportaments, sobre actituds...

Alguns títols han estat especialment significatius al llarg de la història. Pel·lícules com *El gran dictador* o *Temps moderns*, de Chaplin, formen part de la memòria sentimental de diverses generacions i haurien de ser de visió obligada per als adolescents.

En ocasions el cinema ha estat l'al·legat antibel·licista més contundent, en mostrar els terrors de la guerra. Altres films, els de Ken Loach, per exemple, ambientats a les zones més deprimides del Regne Unit, són una anàlisi de les dificultats de subsistir en un món dominat per l'economia neoliberal.

I en referència al cinema espanyol més recent, *Te doy mis ojos* o *Los lunes al sol*, lloades per la crítica i amb un èxit notable, mostren la crua realitat de les dones maltractades o de l'atur.

Per altra banda, el cinema documental ha comptat últimament amb dos exemples prou importants, *Bowling for Columbine* i *La pelota vasca*, que han estat objecte de comentari o de polèmica. La pel·lícula de Medem ha demostrat que es pot abordar una qüestió tan complicada com el terrorisme al País Basc i alhora fer una obra d'art, perquè el cinema, abans de tot, ha de ser això, art.

El cinema compromès no ha de ser en absolut minoritari o avorrit. Necessitem un cinema que ens presenti la vida amb esperit crític i honestat. Volem que a la nostra ciutat tingui una presència habitual, no extraordinària, perquè de ben segur que som molts els que desitgem anar al cine per alguna raó més que per passar-hi l'estona.

Isabel Ruíz

El espacio público como escenario de las identidades

Dinámicas identitarias y espacios públicos

Se oye hablar con frecuencia sobre la urgencia de "integrar culturalmente" a los inmigrantes. Pero hay que preguntarse: ¿acaso lo que encuentra el inmigrante al llegar a una ciudad es realmente una "cultura"? ¿es la ciudad un espacio cultural cohesionado que acepta o no al que llega? ¿no es más exacto decir que el llamado inmigrante tiene que amoldarse a un embrollo de estilos de actuar y pensar? La adaptación del inmigrante al medio ambiente cultural de la ciudad que le recibe se produce como una nueva aportación sedimentaria a un delta, donde se acumulan los residuos que habían dejado al pasar otras avenidas humanas. Referirse a la ciudad en términos de "interculturalidad" o de "mestizaje cultural" es, por tanto, un pleonasma, ya que una ciudad sólo puede reconocerse culturalmente como el fruto de herencias, tránsitos y presencias sucesivas, que la han ido configurando a lo largo de lustros. (...)

Mantener conductas culturales singularizadas ha sido esencial, por otro lado, para que los inmigrantes lograran enfrentarse a los cuadros de explotación y marginación. Los mecanismos de reconocimiento mutuo entre los inmigrantes de una misma procedencia siempre les ha dado la posibilidad de activar una red de ayuda mutua y de solidaridad muy útil. La transferencia de costumbres públicas (fiestas religiosas o laicas, reuniones periódicas, etc.) o privadas (desde los cuentos que los adultos cuentan a los niños

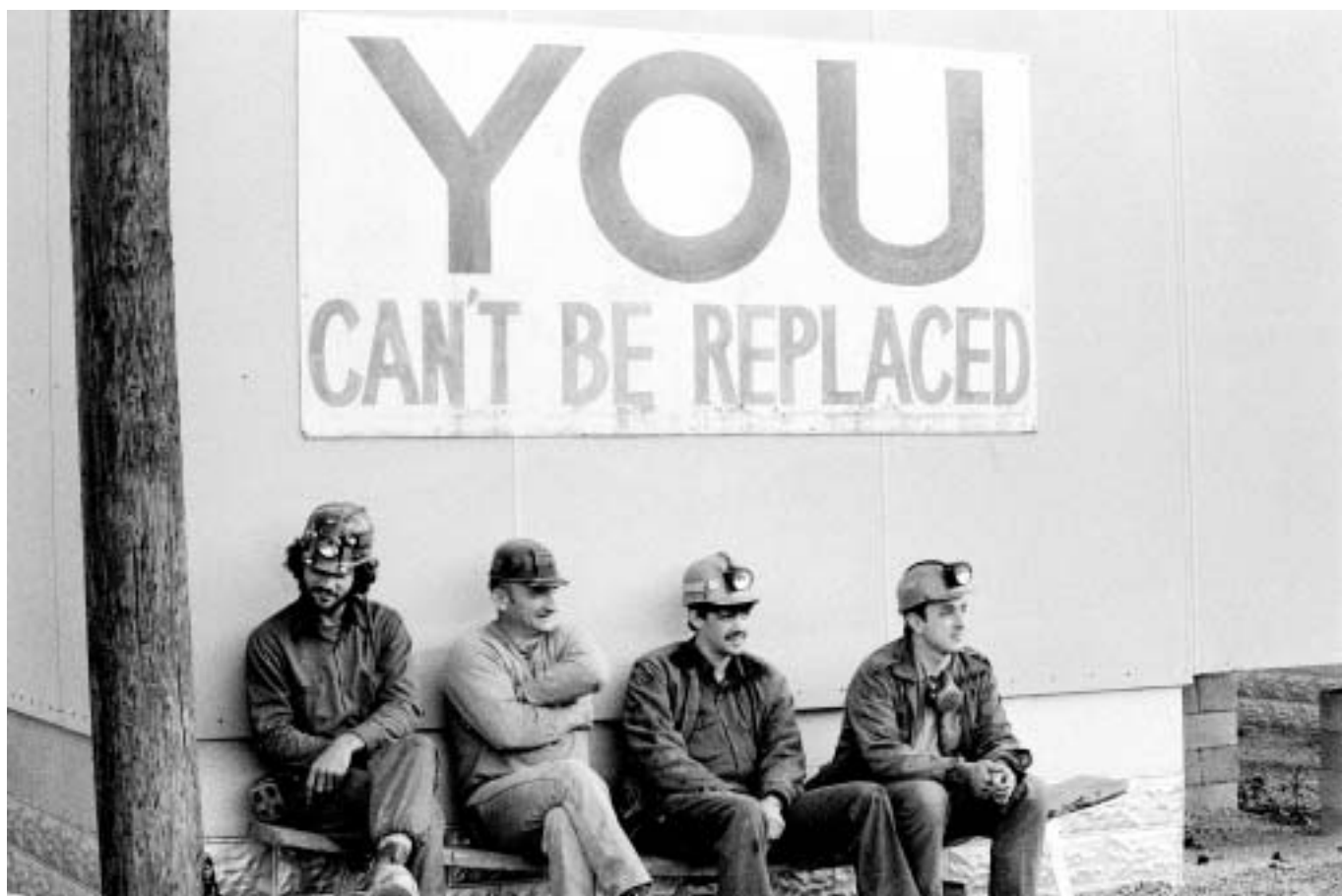

Una ciudad sólo puede reconocerse culturalmente com el fruto de herencias, tránsitos y presencias sucesivas

hasta la elaboración de platos tradicionales) actúa de modo paradójico. Permite a los inmigrantes mantener los vínculos con las raíces culturales de origen, pero también les facilita la ruptura definitiva con ellas. Gracias a esa astucia puede producirse en el plano simbólico una ruptura que ya es irreversible en el plano vital: la reconstrucción de ambientes culturales de origen realiza, mediante un simulacro, la utopía de un retorno definitivo, que ya no se producirá jamás. (...)

Se habla de inmigrantes. Pero en la ciudad, ¿quién puede ser calificado de "inmigrante"? ¿Y por cuánto tiempo? Definida por la condición heteróclita e inestable de los mate-

riales humanos que la forman, la ciudad sólo puede llamar literalmente extranjeros a los que acaban de llegar y están a punto de volver a irse. Es cierto que en el mundo occidental, durante un tiempo, tuvo un cierto éxito la noción de "trabajador invitado", porque todo el mundo pensaba que la mano de obra extranjera llegaba para un período de tiempo restringido, con la idea de volver a su país. La práctica se ha encargado de demostrar que la inmensa mayoría de trabajadores inmigrantes que llegan a las ciudades desarrolladas, incluso como empleados temporales, acaban por convertirse en residentes estables. El reagrupamiento familiar y una red creciente de compromisos -laborales,

Los puestos de trabajo que los habitantes de una ciudad rechazan son uno de los motivos de reclamo para los nuevos inmigrantes

familiares, educacionales, etc.- convierten en 3t3pica cualquier idea de retorno. Lo que llamamos inmigrante es, por tanto, una figura ef3mera, destinada a ser digerida por un orden urbano que la necesita como alimento fundamental y como garant3a de renovaci3n y continuidad. Ha venido a ocupar puestos laborales que sus habitantes no aceptan. Dicho de otra manera, si el inmigrante ha acudido a la ciudad es porque ha sido convocado a ella. (...)

Conviene hacer aqu3 una aclaraci3n conceptual. La noci3n de etnia, en un sentido estricto, sirve para designar un grupo humano que se considera diferente de los dem3s y quiere conservar su diferencia. En cualquier caso, etnia quiere decir simplemente pueblo. Los bosnios, los zul3es, los sioux, los vietnamitas, los

tuareg, los franceses, los catalanes y los argentinos son, por poner s3lo unos ejemplos, etnias o grupos 3tnicos. Algunos de estos grupos se distinguen s3lo por el g3nero de vida, la moralidad, el peinado y el vestuario; re3nen todos los atributos de lo que la antropolog3a estudia como etnias, de manera que podemos referirnos, como lo hemos hecho, a las formas de diversificaci3n cultural que han nacido en la ciudad como si de nuevas etnicidades se tratara. Sin embargo, vulgarmente el t3rmino "etnia" se utiliza en el lenguaje vulgar para designar grupos, productos y conductas que no son eurooccidentales. Hay muchos ejemplos del uso discriminatorio del vocablo "etnia", y siempre desde la perspectiva siguiente: "ellos constituyen una etnia, nosotros somos normales". Las danzas de los suf3es o el sonido de la

c3tara son "3tnicos", pero nadie sabe por qu3 no lo son un vals o una canci3n de los Beatles... Hablar de "minor3as 3tnicas", cuando hacemos alusi3n a ciertos grupos de poblaci3n implica el mismo uso discriminatorio del t3rmino. La prensa se obstina en calificar de "3tnicos" exclusivamente los conflictos que tienen como escenario los pa3ses no occidentales, mientras que en 3frica, las luchas entre etnias son calificadas de "tribales".

Cuando se habla de cuestiones relativas a la pluralidad de las ciudades, la palabra cultura aparece de forma recurrente. Hablamos entonces de "diversidad cultural", de "interculturalidad", de "integraci3n cultural", de "mestizaje cultural", de "aculturaci3n"... sin preocuparnos nunca de explicar qu3 debemos entender por el t3rmino cultura. Sin duda, el uso

más habitual de la palabra cultura deriva del romanticismo alemán, que la utilizó para designar el "espíritu" de un pueblo determinado. Esta acepción procede de la convicción de que las naciones estaban dotadas de un alma colectiva, consecuencia de su historia. Este concepto entiende que las culturas son totalidades cerradas, que contienen la cosmovisión y el talante de un grupo étnico. La cultura sería todo aquello irrepetible, propio y exclusivo que hay en un grupo humano. Las culturas serían pues, incommensurables, es decir, incomparables, ya que una parte fundamental de sus contenidos no podría traducirse a otros lenguajes culturales.

Frente a este uso metafísico de la noción de cultura, la mayoría de antropólogos adoptan otra interpretación: la cultura como el conglomerado de tecnologías materiales o simbólicas, originales o prestadas, que pueden integrar un grupo humano en un momento determinado. Por mucho que encontremos expresiones culturales rudimentarias entre algunos mamíferos, podría considerarse como todo aquello que puede ser socialmente adquirido. Podría definirse la cultura entonces como un sistema de códigos que permite a los humanos relacionarse entre sí y con el mundo. En todo caso cultura debe ser considerado como sinónimo de manera, estilo... de hacer, de actuar, de decir, etc. Por consiguiente, hablar de diversidad cultural sería una redundancia, puesto que la diferenciación es para los humanos siempre una función de la cultura. Así, serían culturales las diferencias conductuales, comportamentales, lingüísticas e intelectuales, así como otras que pudieran antojarse meramente físicas y naturales, en la medida en que se las considere como culturalmente sig-

La actitud de las personas de diferenciarse del resto, individualmente o en grupo, crea minorías culturales sin la necesidad de potenciar sus raíces étnicas.

nificativas. Si las llamamos diferencias culturales es para adaptarse a una cierta convención, en la medida en que no existen en realidad más diferencias que las que previamente la cultura ha codificado como tales.

Podría definirse la cultura entonces como un sistema de códigos que permite a los humanos relacionarse entre sí y con el mundo

En la ciudad, todas las minorías culturales –y en la ciudad no hay otra cosa que minorías culturales– sean "tradicionales" o nuevas, adoptan estrategias que las hacen visibles. Cualquier grupo humano con cierta conciencia de su particularidad necesita "ponerse en escena", marcar de alguna manera su diferencia. En algunos casos su singularidad tiene una base fenotípica que contrasta con la de la mayoría. En otros casos,

es la ropa la que cumple la función de marcar la distancia perceptiva con los demás. Los idiomas, las jergas y los acentos son variantes de esa misma voluntad de marcar esa singularidad, y su multiplicidad es el componente sonoro de la exuberancia perceptiva que caracteriza la vida en las ciudades diversificadas. (...)

Los grupos y los individuos interiorizan e intentan evidenciar un conjunto de rasgos que les permitan considerarse distintos, es decir: su identidad. Estas proclamaciones recurrentes sobre la identidad contrastan con la fragilidad frecuente de todo lo que la soporta y la hace posible. Un grupo humano no se diferencia de los demás porque tenga unos rasgos culturales particulares, sino que adopta unos rasgos culturales singulares porque previamente ha optado por diferenciarse. Son los mecanismos de diversificación los que provocan la búsqueda de unas señas capaces de dar contenido a la exigencia de diferenciación de un grupo humano. A partir de ahí, el contenido de ésta

es arbitrario, y utiliza materiales disponibles –o sencillamente inventados– que acaban ofreciendo el efecto óptico de una sustancia compacta y acabada. Se trata de un espejismo identitario, pero capaz de invocar toda clase de coartadas históricas, religiosas, económicas, lingüísticas, etc. para legitimarse y hacerse incontestable. No se trata de que la diferencia sea puesta en escena: la diferencia no es otra cosa que su puesta en escena. No hay "representación de la identidad", en tanto que la identidad no es otra cosa que su representación.

La "identidad étnica" no se forma con la posesión compartida de unos rasgos objetivos, sino por una dinámica de interrelaciones y correlaciones, donde en última instancia sólo la conciencia subjetiva de ser diferente es un elemento insustituible. Esta conciencia no corresponde a ningún contenido, sino a un conjunto de ilusiones sancionadas socialmente como verdades incuestionables, al ser legitimadas por la autoridad de los antepasados o de la historia. No es que no haya diferencias "objetivas" entre grupos humanos diferenciados, sino que estas diferencias han resultado significativas para alimentar la dicotomía nosotros-ellos. En síntesis, sólo hay grupos étnicos o identitarios en situaciones de contraste con otras comunidades (Barth, 1977).

Territorio conceptual de perfiles imprecisos, el campo de las identidades sólo puede ser, por tanto, un centro vacío, donde tiene lugar una serie ininterrumpida de yunciones y disyunciones, un nudo incierto entre instancias, cada una de ellas irreal e inencontrable individualmente (Lévi-Strauss, 1971). La identidad es indispensable, todo el mundo necesita tenerla, pero presenta un inconve-

niente grave: en sí misma, no existe. Estas unidades que se imaginan definibles por y en ellas mismas no alimentan la base de una clasificación, sino que son, por el contrario, su resultado (Pouillon, 1993). No nos diferenciamos porque somos diferentes, sino que somos diferentes porque nos hemos diferenciado de entrada. Es precisamente porque son el producto de relaciones entre grupos humanos autoidentificados que las culturas no pueden ser identidades que viven en la quietud. Sometidas a un conjunto de choques e inestabilidades, modifican su naturaleza, cambian de aspecto y de estrategia cada vez que es necesario. Su evolución es con frecuencia caótica e imprevisible. Las identidades no deben sólo negociar permanentemente las relaciones que mantienen entre sí; son esas relaciones mismas.

Manuel Delgado Ruiz
Professor d'Antropologia Cultural.
Universitat de Barcelona

Extractes de l'article publicat a
Revista CIDOB d'Afers
Internacionals, número 43-44

Referencias bibliográficas

- Barth, F. (1977) *Los grupos étnicos y sus fronteras*. México DF:FCE
- Caro Baroja, J. (1970) *El mito del carácter nacional. Meditaciones a contrapelo*. Madrid: Seminarios y Ediciones.
- Hobsbawn, E.J. y Ranger, R. (eds) (1988) *L'invent de la tradició*. Vic: Eumo.
- Joseph, I. (1997) "Le migrant comme tout venant". Dans M. Delgado Ruiz (ed.), *Ciutat i immigració*. Barcelona: Centre de Cultura Contemporània, pp. 177-188.
- Lévinas, E. (1993) "El otro, utopía y justicia". *Archipiélago*, 12: 35-41.
- Lévi-Strauss, C. (1981) *La identidad*. Barcelona: Petrel.
- Memmi, A. (1994) *Le racisme*. Paris: Gallimard.
- Pouillon, J. (1993) "Appartenance et identité". *Le cru et le su*. Paris: Seuil, pp. 112-26.
- San Román, T. (1996) *Los muros de la separación*. Barcelona/Madrid: Universitat Autònoma de Barcelona/Tecnos.
- Stolcke, V. (1994) "Europa: nuevas fronteras, nuevas retóricas de exclusión". En D. Juliano et al., *Extranjeros en el paraíso*. Barcelona: Virus, pp. 235-266.
- Taguieff, P.-A. (1995) "Las metamorfosis ideológicas del racismo y la crisis del antirracismo". En J.P. Alvíte (ed.) *Racismo, antirracismo e inmigración*. Donosti: Gakoa, pp. 143-204.

Retalls de premsa

Armas bajo control

Mientras los gobiernos más poderosos siguen empeñados en la búsqueda de armas de destrucción masiva, se tolera, o fomenta, el comercio de armas pequeñas, con las que se mata a cientos de miles de personas cada año. La posesión de armas pequeñas, con las que se mata a cientos de miles de personas cada año. La posesión de armas cada vez más letales se está volviendo parte integrante de la vida cotidiana en muchos lugares del mundo. La proliferación y el abuso de las armas han llegado a un punto crítico, dando lugar a violaciones de derechos humanos, pobreza y conflictos. Cada minuto muere una persona como consecuencia de la violencia armada, y muchas más sufren abusos y heridas graves. Entre los agricultores del norte de Uganda, los rifles AK47 están sustituyendo a las lanzas; en Somalia se llama a los niños "Uzi" o "AK"; en países como Irak ya hay más de un arma de fuego por habitante.

"El comercio mundial de armas está peligrosamente falto de control y permite que las armas lleguen a manos de gobiernos represivos, autores de abusos contra los derechos humanos", se afirma en un nuevo informe publicado por tres organizaciones internacionales, unidas para lanzar una campaña global en más de 50 países. La campaña "Armas bajo control" trata de conseguir una reducción de la proliferación y el mal uso de las armas y convencer a los gobiernos de que deben introducir un tratado vinculante sobre el comercio de armas.

*Amnistía Internacional, núm. 64,
Diciembre 2003 - Enero 2004*

América Latina.... transgenizada

América Latina sigue siendo el inmenso laboratorio donde las grandes corporaciones biotecnológicas, gracias a la complicidad de las oligarquías corruptas,

continúan ensayando sus cultivos modificados genéticamente, uno de los bastiones más alarmantes del "homo tecnologicus" y su aberrante sistema productivo.

Finalizando mayo de 2002 y en tierras del Cono Sur, un escándalo inundó las rotativas: el Programa Mundial de Alimentos (PMA) y la Agencia Internacional Estadounidense para el desarrollo (USAID) estaban introduciendo en países latinoamericanos, a través de la "ayuda alimentaria", productos agrícolas genéticamente manipulados y prohibidos por varias legislaciones. Con suficiente respaldo científico y pruebas irrefutables, la denuncia hecha por organizaciones no gubernamentales y grupos de la sociedad civil de Nicaragua, Bolivia y Guatemala fortaleció los argumentos de quienes cuestionan la ética en tiempos de biotecnología. (...)

Las investigaciones científicas que respaldaron las denuncias de las ONG latinoamericanas en 2002, y otras que continúan adelantándose, hablan de serias probabilidades de contaminación genética en la distribución de semillas. Y en la Cumbre Mundial sobre la Alimentación (en Roma) se informó que en Guatemala también se han encontrado transgénicos en la ayuda alimentaria. Allí se identificaron tres variedades de maíz no aprobadas para consumo humano en la Unión Europea: Liberty Link (producido por Aventis y Monsanto), BtXtra y Roundup Ready, también de Monsanto.

Otro tanto ocurrió en Nicaragua, donde se hallaron transgénicos en las semillas donadas por Alemania y por la USAI, que fue "generosa" con soja y harina de maíz Roundup Ready, no autorizado en la Unión Europea. Su público destinatario: mujeres embarazadas y niños.

*The Ecologist
(para España y Latinoamérica), núm. 15,
Octubre - Noviembre -Diciembre 2003.*

Grupos de interés, facciones y partidos

En la actualidad, los partidos políticos no tienen ninguna relevancia en Estados Unidos. Durante la última generación, los partidos se han convertido en algo tan abierto y descentralizado que ya nadie los controla. La maquinaria electoral y sus jefes, la organización del partido, los cuadros de voluntarios, los veteranos, todos ellos han perdido importancia. El partido es, como mucho, un instrumento de captación de fondos para un candidato telegénico. Si un candidato se revela como popular y gana la nominación, el partido lo arrojará. Entonces, ese candidato se beneficiará ligeramente al obtener más recursos, apoyo organizativo y un nuevo listado de posibles contribuyentes. De hecho, en las elecciones primarias a los candidatos les es útil escenificar un enfrentamiento con las élites del partido, porque aporta frescura a su campaña y el atractivo de un David luchando contra Goliat. (...) El éxito de George W. Bush se debía no a ser el candidato de su partido sino a ser el candidato de su familia; tenía las dos cosas que hay que tener en un sistema carente de partidos: un nombre conocido y una maquinaria para recaudar dinero. Así, en este nuevo sistema más "democrático" hemos conocido a muchas más dinastías políticas, funcionarios célebres y políticos multimillonarios que anteriormente. A medida que el partido político siga decayendo, ser rico y/o famoso se convertirá en el camino habitual para aspirar a un cargo político de importancia.

*Fareed Zakaria,
Claves de la razón práctica, núm 137,
noviembre 2003*

El llegat mortal: el passat impune i les noves violacions dels drets humans

Guatemala: drets humans i eleccions 2003

El 28 de desembre del 2003 es va realitzar la segona volta de les eleccions generals a Guatemala per elegir el president i vicepresident del país, 158 representants del Congrés, 30 al Parlament centreamericà, 331 alcaldes i 1.630 regidors municipals. El guanyador va ser el dretà Óscar Berger, un advocat de 57 anys, al capdavant de Gran Aliança Nacional, formada per tres partits, el Partit Patriota, el Partit Solidaritat Nacional i el Moviment Reformador, que va obtenir 1.235.303 vots (54,13%). El seu rival, el centrista Álvaro Colom, amb la Unitat Nacional de l'Esperança, va obtenir 1.046.868 vots (45,87%). La participació va ser del 46,58%, 11 punts menys que a les generals de novembre.

A la primera volta del mes de novembre, en la qual es presentaven 11 candidats, l'exgeneral Efraín Ríos Montt, acusat de genocidi per les matances durant la seva dictadura (1982-1983), va obtenir la tercera posició (19,31%) amb el Front Republicà Guatemalenc. El candidat de la Unió Revolucionària Nacional Guatemalenc, l'exguerriller Rodrigo Asturias, va quedar en sisena posició amb el 2,58%.

El futur president Òscar Berger és un empresari representant de l'oligarquia nacional, fa quatre anys ja es va presentar a les eleccions i va ser derrotat pel president sortint Álvaro Portillo, del dretà Front Republicà Guatemalenc, partit fundat per Ríos

Montt. Va ser alcalde de la capital del 1991 al 1999. El vicepresident serà Eduardo Stein, advocat i exministre d'Exteriors del 1996 al 1999.

El segon més votat, Álvaro Colom, enginyer civil i empresari, també es va presentar a les eleccions del 1999, com a candidat per l'Aliança Nova Nació, liderada per l'antiga guerrilla URNG, i va quedar en tercer lloc. Colom va trencar amb l'ANN i fundà l'UNE.

El repte del nou govern és abismal. Guatemala un país amb 12 milions d'habitants és una de les societats amb el pitjor nivell de distribució de la riquesa de la regió

El nou parlament (legislatiu unicameral) es presenta força polaritzat i amb Ríos Montt com a segona força. Dels 158 escons, Berger en té 47, Ríos Montt, 43 i Álvaro Colom, 32. En aquestes condicions és possible que l'exgeneral pugui aconseguir algun tipus d'acord per obtenir la impunitat, que ara ha perdut, per tal de no ser jutjat pels delictes de lesa humanitat que se li imputen.

Un nou repte

Tot el procés electoral ha estat marcat per la violència, les amenaces, els

assassinats, l'augment de les violacions dels drets humans i el frau. L'exgeneral Ríos Montt va aconseguir que la Cort de Constitucionalitat autoritzés la seva candidatura a la presidència en contra de l'article 186 de la Constitució de Guatemala que prohibeix que s'hi pugui presentar cap persona que hagi participat o obtingut el poder amb un cop d'estat.

El repte del nou govern és abismal. Guatemala un país amb 12 milions d'habitants i 108.890 km², on la població indígena maia conforma més del 50% de la població, és una de les societats amb el pitjor nivell de distribució de la riquesa de la regió. Només un 2% de la població controla al voltant del 58% dels béns del país i un 90% de la gent viu sota els llindars de la pobresa. Els nivells d'analfabetisme, mortalitat infantil i desnutrició són dels més alts de la regió. L'esperança de vida és una de les més baixes de l'Amèrica Llatina. La població indígena, la més castigada per la violència del conflicte armat, continua sent la més marginada socialment i econòmicament i, segons el Programa de les Nacions Unides per al desenvolupament, és la que mostra els indicadors de desenvolupament més baixos.

Guatemala va ser l'últim país centreamericà que va signar els acords de pau que es varen iniciar a la cimera d'Esquipulas l'any 1986. Primer va ser Nicaragua (amb les eleccions el 1990) i després el Salvador

(acords del 1992). Es calcula que durant el conflicte civil entre la guerrilla i l'exèrcit que va arrasar el país durant més de tres dècades, hi va haver més de 150.000 morts, 50.000 desapareguts, 20.000 orfes, 40.000 exiliats, prop d'un milió de desplaçats i 400 pobles indígenes arrasats. Guatemala va tenir el "privilegi" de ser, segons Amnistia Internacional, un país sense presos polítics: la gent era assassinada o desapareixia.

Els acords de pau del 1996 pretenien restablir l'estat de dret i abordar les causes subjacents del conflicte mitjançant acords sobre els drets i la identitat dels pobles indígenes, sobre els drets econòmics, sobre el reforçament del poder civil i sobre el paper de l'exèrcit en una societat democràtica. Però han transcorregut més de set anys i no s'han posat en pràctica ni els elements dels acords de pau relacionats amb els drets humans ni les recomanacions fetes per la Comissió de l'Aclariment Històric de l'ONU. Pràcticament cap dels responsables de les atrocitats massives ha comparegut davant la justícia. Lluny de construir la "pau ferma i duradora" que es demanava als acords, Guatemala segueix el camí de l'anarquia i el terror. La comunitat que defensa els drets humans a Guatemala es troba en estat de setge permanent. Davant la impunitat existent els responsables d'haver comès assassinats en massa durant els anys del conflicte no solament no han frenat en aquestes activitats, sinó que a més estant implicats en delictes de motivació econòmica, induïts i encoberts pels organismes estatals que han fet que s'anomeni "Estat de Màfia Corporativa de Guatemala".

La nova administració que s'ha instal·lat al poder el 14 de gener d'enguany tindrà el gran repte d'aconse-

Pedro Ixchop és el líder dels indígenes de Guatemala, els quals han estat sistemàticament marginats i aniquilats durant el conflicte entre la guerrilla i l'exèrcit.

guir la governabilitat democràtica, l'enfortiment de les institucions polítiques del país i la generació de polítiques encaminades a crear millors condicions en termes de drets humans i benestar social. Per aconseguir la consolidació de la democràcia no és suficient la realització periòdica de processos electorals com el que s'ha produït: cal que hi hagi unes institucions polítiques fortes, un sistema de partits polítics funcional i una societat civil més participativa i fiscalitzadora dels assumptes públics, i tot això amb un estat de dret efectiu.

Cronologia de fets destacats des dels acords de pau

1986 - Acords d'Esquipulas (per una pau ferma i duradora a l'Amèrica Central). Primers contactes informals entre el govern i la guerrilla. Després de 30 anys de juntes militars torna un govern civil encapçalat pel demòcrata cristià Vinicio Cerezo.

1990 - Monsenyor Quesada és nomenat president de la Comissió Nacio-

nal de Reconciliació. L'11 de setembre és assassinada l'antropòloga Myrna Mack, després de presentar un estudi en el qual es denunciava el desplaçament dels pobles indígenes durant el conflicte civil a causa de la política contrainsurgent de l'exèrcit de Guatemala, situació mantinguda en secret fins a aleshores tant a nivell nacional com internacional.

1991 - És elegit president del país l'evangelista Jorge Serrano Elias, del Moviment d'Acció Solidària. El 26 d'abril, acord de procediment per buscar la pau per mitjans polítics.

1992 - Rigoberta Menchú Tum, premi Nobel de la Pau.

1993 - Maig: Jorge Serrano fa un cop d'estat i dissol el Congrés i destitueix el president de la Cort Suprema de Justícia. Al juny el Congrés li respon nomenant president del govern Ramiro de León Carpio.

1994 - Gener: govern i guerrilla signen un acord a Mèxic per reprendre les negociacions de pau.

Març: signen a Mèxic un acord global sobre els drets humans, que inclou la constitució d'una comissió d'observació de l'ONU -MINUGUA.

Juny: signen a Oslo l'Acord sobre l'establiment de les poblacions desarrrelades per la guerra i l'Acord sobre la comissió per aclarir les violacions dels drets humans.

1995 - Signen a Mèxic l'Acord sobre la identitat dels pobles indígenes.

1996 - Gener: és elegit president Álvaro Arzú, del Partit d'Avançada Nacional (PAN).

Maig: signatura a Mèxic dels acords sobre els aspectes socioeconòmics i la situació agrària.

Desembre: a Oslo, acord d'alto el foc definitiu. Estocolm, acords sobre reformes constitucionals i règim electoral. A Madrid, acord sobre la inserció de la URNG a la vida civil. El 29 de desembre signen a Ciutat de Guatemala els Acords de pau entre la guerrilla de l'URNG i el govern d'Álvaro Arzú.

1998- 24 d'abril: el bisbe auxiliar de Guatemala, Juan Gerardi Conejera, director de la pastoral, creador del Projecte de recuperació de la memòria històrica i responsable de l'Oficina de Drets Humans de l'arquebisbat de Guatemala, presenta el *Informe Guatemala nunca más: informe proyecto interdiocesano de recuperación de la memoria histórica*. En aquest informe queda clar que l'exèrcit de Guatemala i els paramilitars van ser els responsables del 93% de les violacions dels drets humans documentades a l'informe, comeses durant els 36 anys de guerra.

Álvaro Arzú, líder del Partit d'Avançada Nacional, va ser elegit president de Guatemala l'any 1996

26 d'abril: el bisbe Gerardi és assassinat.

16 d'octubre: s'aproven al Congrés les 45 reformes constitucionals per a l'aplicació dels acords de pau del 1996.

30 d'octubre: com a conseqüència de l'huracà Mitch s'estableix "el estado de calamidad", que paralitza l'execució del referèndum per ratificar les reformes constitucionals aprovades pel Congrés.

1999 - Gener: S'inicia una campanya per desprestigiar el moviment indígena, amb atacs i calúmnies a Rigoberta Menchú.

25 de febrer: presentació de l'Informe Guatemala, memòria del silenci, realitzat per la Comissió de l'Aclariment Històric de l'ONU.

Març: l'Arxiu Nacional de Seguretat, una organització independent de Washington, dona a conèixer uns documents secrets del Pentàgon, on es recull que la CIA va col·laborar

estretament amb els militars guatemalencs responsables als anys 80 del genocidi del poble maia. També s'afirma que el govern dels EUA tenia coneixement explícit d'aquest genocidi. Noam Chomsky ja feia temps que havia publicat la mateixa informació en nombrosos llibres, però mai als EUA els mitjans de comunicació se n'havien fet ressò.

Maig: referèndum per ratificar les 50 esmenes constitucionals aprovades pel Congrés per reconèixer els drets dels pobles indígenes, reduir el poder militar i modernitzar la justícia (acords de pau del 1996). La dreita, els sindicats patronals i l'Aliança Evangelista es mobilitzen en contra. Resultat: abstenció del 82%. Vots afirmatius 27,5% i negatius 72,5%. El procés de pau comença a ser paper mullat.

Desembre: el populista Alfonso Portillo, del Front Republicà Guatemalenc, partit fundat pel general Ríos Montt, guanya les eleccions amb el 68,32% dels vots. El candidat opositor, Òscar Berger del PAN —Partit d'Avançada Nacional— obté el 31%.

L'Aliança Nova Nació, que agrupa la URNG (antiga guerrilla) obté a la primera volta l'11,5%. L'abstenció va ser del 58%.

Ríos Montt és elegit president del Parlament i la seva filla vicepresidenta.

Rigoberta Menchú presenta davant l'Audiència Nacional a Madrid una denúncia per genocidi, tortura i terrorisme d'estat contra 9 persones, entre les quals figuren Efraín Ríos Montt, cap del govern per cop d'estat del 1982 al 1983, i del general Fernando Romero Lucas, president de la República del 1978 al 1982.

2000 - Març: el fiscal de l'Audiència Nacional de Madrid, Eduardo Fungairiño (el mateix que es va oposar al processament de Pinochet i dels responsables pels desapareguts a l'Argentina), demana que s'arxivi el cas presentat per Rigoberta Menchú.

Desembre: l'Audiència Nacional es declara no competent.

Agost: l'Oficina de Drets Humans de l'Arquebisbat de Guatemala, COD-HAI, presenta un informe en el qual es documenta la desaparició de 290 nens i nenes indígenes segrestats per l'exèrcit.

2001 - Condemnen tres militars de baixa graduació per l'assassinat del bisbe Gerardi. Els veritables responsables, la cúpula de l'estat major de l'exèrcit, en surten indemnes.

Març: Rigoberta Menchú presenta recurs de cassació davant del Tribunal Suprem a Madrid.

2002 - Es produeixen a Guatemala 20 assassinats, 6 atemptats, 20 violacions de domicili i més de 69 ame-

naces contra activistes defensors dels drets humans.

Condemnat un militar que va ordenar la mort de l'antropòloga Myrna Mack el 1990.

Desembre: atemptat contra el Procurador General de la República Carlos de León Argueda, màxima autoritat fiscal del país. Igual que el president de la Cort Constitucional del país, assassinat el 1994, havia participat en investigacions de violacions dels drets humans i narcotràfic.

2003 - El Tribunal Suprem d'Espanya accepta parcialment el recurs de cassació de Rigoberta Menchú, però restringeix el principi de la jurisdicció universal a les víctimes espanyoles.

La Cort Suprema de Guatemala revoca la decisió presa per la Cort d'Apel·lacions l'octubre del 2002 que anul·lava les sentències als condemnats pel cas Gerardi. Cal destacar que 1 jutge i 3 fiscals que han investigat el cas han hagut de fugir del país després de patir atemptats i amenaces de mort. Desenes d'implicats han sofert intimidacions i han mort assassinats la major part dels testimonis. Els acusats han recorregut i si se'ls acceptés el recurs seria quasi impossible tornar a fer-ne el judici perquè no queden testimonis.

24-25 de juliol: grups de camperols de les patrulles d'autodefensa civil i membres del Front Republicà Guatemalenc (partit de Ríos Montt i del president Portillo) organitzats militarment ocupen llocs estratègics de Ciutat de Guatemala. Assalten la Cort Suprema de Justícia, la Cort Constitucional i el Tribunal Suprem Electoral. Assassinen un periodista i generen un clima de terror en la po-

Menchú ha estat clau en la difusió internacional de la crisi Guatemalteca

blació i els defensors dels drets humans. Ni la policia ni l'exèrcit actuen.

La Cort Suprema de Justícia falla a favor de la inscripció de la candidatura de Ríos Montt a les eleccions i ignora la Constitució de Guatemala, que prohibeix que es pugui presentar a les eleccions a la presidència cap candidat que hagi participat en un cop d'estat o que hagi accedit al poder per aquests mitjans.

9 de novembre: primera volta de les eleccions presidencials. S'hi presentaven 11 candidats, només dos passen a la segona volta: Òscar Berger, de la Gran Aliança Nacional, amb el 34,33% dels vots, i Álvaro Colom, de la Unitat Nacional de l'Esperança, amb el 26,36% dels vots. Ríos Montt queda en tercera posició amb el 19,31%. Rodrigo Asturias, candidat de la Unió Revolucionària Nacional Guatemalenca, queda en sisena posició amb el 2,58% dels vots.

28 de desembre: segona volta. Guanya les eleccions Òscar Berger, amb el 54% dels vots. Álvaro Colom n'obté el 45,87%.

Salvador Sort

No fer res no deu ser també participar en un genocidi?

La sida a l'Àfrica subsahariana

L'informe sobre la salut mundial de l'OMS del 2003 indica un empitjorament dels indicadors de mortalitat infantil i d'esperança de vida a l'Àfrica. La sida és el principal motiu del retrocés (un nònat a Sierra Leona té una esperança de vida de 36 anys quan el 1993 era de 56 anys).

A la XIII Conferència Internacional sobre la Sida i les ITS (infeccions de transmissió sexual) a l'Àfrica de final de setembre del 2003 també es parlava de la gran incidència de la sida a l'Àfrica subsahariana.

L'Àfrica subsahariana es considera en aquests moments l'epicentre de la pandèmia (epidèmia a nivell mundial) de sida ja que el 75% dels 40.000.000 d'infectats a tot el món són africans (font ONUSIDA 2002).

Els països africans més afectats són Botswana, Zimbabwe, Swazilàndia, Lesotho, Namíbia, Moçambic i Àfrica de sud, amb Botswana encapçalant el rànquing (un 38% de la seva població de 15 a 49 anys està infectada).

Aquest escàndol de xifres té unes conseqüències importants en la qualitat de vida de les persones més desfavorides a l'Àfrica subsahariana, entre les quals tenim que la sida ha deixat darrere seu més de 10 milions d'infants orfes (font ONUSIDA 2002).

Seguint amb el ritme actual de noves infeccions, es calcula que l'any 2020 l'Àfrica subsahariana perdrà fins al 10-20% de la seva població activa. Això representa gairebé 12.000.000 de treballadors menys, que hauran de ser substituïts per una entrada precoç d'infants en el món laboral (estimació de l'Organització Internacional del Treball).

La producció agrícola està disminuint en molts països africans a mesura que augmenta el nombre de persones malaltes de sida, cosa que incrementa la manca d'aliments causada per sequeres o per polítiques econòmiques injustes.

El difícil accés als fàrmacs antiretrovirals

La sida (síndrome d'immunodeficiència adquirida) és causada per un retrovirus, el VIH (virus de la immunodeficiència humana). En el primer món i gràcies als medicaments antiretrovirals (medicaments actius contra els retrovirus) ha passat a ser considerada una malaltia de característiques cròniques ja que aquests fàrmacs han pogut allargar la supervivència i la qualitat de vida de les persones infectades. Aquestes circumstàncies no són les de la majoria de països de l'Àfrica subsahariana, on la infecció ataca amb més força les zones més miserables, on no hi ha suficient atenció sanitària, on molta gent passa gana, on gran part de la població deixa la seva llar al camp i s'ha de buscar la vida a les ciutats, on la negativa de la dona a tenir relacions sexuals sense protecció compta ben poc (fins i tot en algunes zones de l'Àfrica hi ha la creença que mantenir relacions sexuals amb una noia verge cura la sida). La finalitat del tractament és reduir el nombre de virus que té una persona i amb això reduir el risc de contagi a altres persones (quan la càrrega viral d'una persona infectada és més alta el risc de contagiar una nova persona augmenta).

Tornant al nostre medi, l'assistència sanitària pública garanteix l'accessibilitat als antiretrovirals a les perso-

nes que els necessiten. A l'Àfrica menys d'un 4% de les persones infectades hi tenen accés i menys d'un 10% de les persones infectades tenen accés als tractaments de les malalties oportunistes (malalties poc freqüents que apareixen quan s'acaba debilitant el sistema immunitari de defenses a causa de la gran reproducció del VIH a l'organisme). Quan comencen a aparèixer aquestes malalties oportunistes és quan es diu que s'ha desenvolupat la sida i la persona es comença a deteriorar fins a la mort.

A Espanya el cost dels antivirals és d'aproximadament 1.000 euros per persona al mes i cal sumar-hi el preu d'altres medicaments (antibiòtics, antifúngics, antituberculosos...), que s'han de fer servir per combatre les malalties oportunistes que presenta una persona malalta de la sida. A l'Àfrica els preus d'aquesta medicació antiretroviral, com podem començar a imaginar, són prohibitius per a qui els necessita.

Tenim, doncs, en el tema de la sida a l'Àfrica, d'una banda, unes persones que necessiten els medicaments antiretrovirals però que no tenen diners per comprar-los i, d'una altra, les multinacionals de la indústria farmacèutica més motivades pels guanys econòmics de la seva producció que per acabar amb la sida al món.

Els interessos de les multinacionals

Els Estats Units i les multinacionals productores de medicaments han estat intentant mantenir el monopoli de les patents i impedir que els països pobres aconseguixin els medicaments genèrics (medicaments més barats que no paguen drets de pa-

tent) fàcilment. Amb això s'ha estat violant l'acord sobre propietat intel·lectual signat a Doha (Qatar) per l'OMC (Organització Mundial del Comerç) al novembre del 2001. Segons l'acord de Doha tot país pot revocar una patent i així ho fan els Estats Units, Europa o el Japó, però no tots els països pobres, que, sempre amb el peu dels poderosos al coll, no s'hi atreixen.

Fa uns quants mesos llegíem a la premsa que algun país africà havia revocat una patent. Poder revocar una patent vol dir que un Estat pot dissenyar com vulgui el seu sistema de fabricació de medicaments i encara que una multinacional hagi patentat un fàrmac. L'Estat que ho vulgui pot crear combinacions noves d'aquest fàrmac amb d'altres o fer noves presentacions d'aquest mateix medicament (gotes, pastilles, injectables...). Les multinacionals, que no volen abandonar el monopoli, juguen a confondre quan en patentar un fàrmac s'atorguen l'exclusiva de qualsevol combinació amb d'altres medicaments així com de poder fabricar-ne diferents presentacions.

Segons es va acordar també a Doha, un estat pot crear un genèric amb combinació d'altres productes químics patentat per un o més laboratoris si la patent d'aquesta indústria farmacèutica no està vigent en el país. Pot passar, però, que aquesta mateixa patent sí que estigui vigent en un altre país que es veu així impedit de poder utilitzar aquests genèrics.

És important reivindicar, doncs, la legalització de patents simultànies per a diversos països (el govern dels Estats Units, que com sempre tira pel dret, intenta signar acords bilaterals per a la fabricació de genèrics amb un únic país i rebutja fer-ho simultàniament amb diversos països).

La SIDA ataca més durament allà on hi ha menys mitjans per prevenir-la i tractar-la. La infància és el sector més vulnerable.

L'exemple de Sud-Àfrica

Un dels exemples de sublevació més sonada contra aquesta política que limita la fabricació dels genèrics va ser a Sud-àfrica, on aprovaren una llei que permetia la producció o la importació de drogues barates. Ràpidament les companyies farmacèutiques dels EUA expressaren el seu disgust i en el Congrés es van exigir fortes sancions contra aquest país africà. Davant, però, de les protestes rebudes de moltes parts del món, el govern dels EUA va haver de recular i retirar la seva oposició a la iniciativa sud-africana per aconseguir genèrics barats.

GlaxoSmithKline i BoehringerIngelheim es van comprometre finalment amb la Treatment Action Campaign a atorgar llicències per permetre als fabricants de genèrics de produir, distribuir, vendre, exportar i importar dos medicaments antiretrovirals per abaratir-ne els preus. Ambdues indústries van arribar a aquest pacte a canvi que fos retirada la demanda existent des del passat octubre contra elles per cobrar preus excessius dels antiretrovirals i impedir-ne l'accessibilitat al tractament de la major part de la po-

blació afectada. Ara és important que d'aquest acord se'n puguin beneficiar altres països ja que els genèrics produïts a Sud-àfrica es podran exportar a la resta de l'Àfrica subsahariana. Metges sense Fronteres va demanar al govern sud-africà que prenguéss el control sobre la producció i els preus dels genèrics, així com que assegurés que qui rep les llicències de fabricació produeixi en un únic comprimit la combinació dels antiretrovirals necessaris per al tractament de la sida per simplificar el tractament a la població i abaratir el cost del tractament.

També a Angola, un dels països a la cua del desenvolupament (dades PNUD), el 6% de la població es troba infectada pel VIH. El seu govern proposa un pla d'actuació per detenir l'avenç de la infecció (posant l'èmfasi en la prevenció) i alhora disminuir la pobresa. El seu president, José Eduardo dos Santos, demana el compromís de la societat d'Angola i el suport d'altres països i de la indústria farmacèutica per poder dur a terme aquest Pla estratègic nacional.

Es pot aconseguir rebaixar el preu del tractament per persona/any, però encara hi ha dificultats per superar, ja que els medicaments són de poca

efectivitat en llocs on no hi ha infraestructura sanitària que pugui garantir la seva distribució continuada i on es pugui donar el suport que es requereix a les persones que han de prendre la medicació i on tampoc hi hagi programes educatius de prevenció del contagi i on les economies dels països continuen sota el pes d'una pobresa generalitzada.

L'esperança de la vacuna

Alguns països africans, posem com exemple Uganda i el Senegal, estan treballant per contenir l'extensió de la sida. En absència d'una vacuna l'única mesura efectiva per evitar la propagació de l'epidèmia és la informació i l'educació sanitària que motivi a preservar-se de pràctiques sexuals de risc de contagi sense protecció així com el tractament de les persones infectades.

Segons ONUSIDA 94-98 Uganda té un dels percentatges de població adolescent més baix que no sap com protegir-se del contagi. Aquest país ha aconseguit que la taxa de contagi pel VIH disminueixi progressivament des del principi dels anys 90.

El Senegal ha aconseguit contenir l'expansió de l'epidèmia involucrant-hi tota la població (atorgant llicències per a la prostitució, les treballadores del sexe són sotmeses a controls periòdics, els líders religiosos prediquen l'abstinència sexual, però deixen actuar els treballadors que promouen la utilització del condó). La cançó sobre la sida d'en Hadj N' Diaye es va popularitzar al Senegal, algú deia que arribant a ser una mena d'himne nacional. La taxa de contagi es calcula que es manté per sota del 2% en aquest país (la xifra és aproximada per les grans dificultats existents a registrar els nous infectats pel VIH).

De totes formes així com fins fa uns quants anys la lluita contra la sida en

els països pobres tenia com a directriu la prevenció del contagi, avui ningú dubta que en aquests països és bàsic facilitar la instauració del tractament, prèvia realització del test diagnòstic d'infecció pel VIH i el consell assistit per facilitar que el tractament es dugui a terme continuadament en la persona que resulti seropositiva (seropositiva vol dir que doni positiu en l'analítica per detectar anticossos de la infecció pel VIH).

L'acord a la darrera reunió a Cancún de l'OMC per facilitar genèrics a països amb crisi sanitària volia afavorir l'àmplia arribada d'antiretrovirals a l'Àfrica.

Un dels objectius de l'Assemblea General de les Nacions Unides del 2000, lluitar contra el VIH/SIDA, es podrà acomplir a l'Àfrica subsahariana l'any 2015 amb una bona dosi de justícia i amb la solidaritat del nord.

L'Organització Mundial de la Salut (OMS) també es planteja com a objectiu el 2005 fer arribar tractament antiviral a tres milions de persones dels països pobres més afectats per la sida. Seguim parlant principalment de l'Àfrica subsahariana, del sud-est asiàtic i de l'Europa oriental (tenint en compte que actualment només unes 350.000 persones dels 38.000.000 d'infectades del tercer món tenen accés a aquests medicaments, el repte no és poca cosa).

Es preveu que aquest Pla d'accessibilitat als antiretrovirals requereixi un pressupost de 4.700.000 euros i perquè tingui èxit es requereix l'aportació econòmica dels països rics i rebaixes en els preus dels medicaments.

Si el tractament antiviral d'un any costa actualment uns 11.000 euros per persona als països rics, l'acord amb la indústria farmacèutica permetria la utilització de una combinació de genèrics en una única pastilla, cosa que es

calcula que podria abaratir el preu a 380 euros per persona tractada. L'OMS es planteja arribar a rebaixar aquest preu fins a 212 euros al final del 2005.

A part de la disminució de preu, el fet que una única pastilla contingui la combinació dels medicaments necessaris per al tractament complet facilitaria, com hem dit abans, el repartiment del tractament i que es prenguessin les dosis necessàries al dia.

El control del subministrament de medicaments és clau perquè el Pla de l'OMS tingui èxit. El Pla vol també formar persones dels mateixos països afectats perquè assessorin els seus iguals en pràctiques preventives del contagi i sobre com i quan fer-se la prova de detecció d'infecció pel VIH. Per dur-lo a terme, l'OMS compta amb la col·laboració d'ONG que treballen en aquesta línia a l'Àfrica (a Sabadell cal felicitar ACTUA Vallès entre d'altres).

Per últim hi ha també l'esperança de la vacuna. En aquest moment ja hi ha una iniciativa internacional per a una vacuna contra la sida (IAVI). IAVI compta amb el suport de la Fundació Bill i Melinda Gates. A Espanya compta amb el suport del Grup de Treball sobre Tractaments (GTT). En aquest moments s'han iniciat a Uganda, Kènia i Botswana assaigs clínics de fase I en persones. La fase I mesura la seguretat de la vacuna i permet obtenir les primeres dades sobre l'eficàcia de la immunització. En aquesta fase I, que dura prop d'un any, hi participa un grup petit de persones sanes i el que es vol veure és que la vacuna no produeix efectes adversos greus i si es produeix resposta immune, és a dir resposta del sistema immunitari de defenses després d'administrar-la.

Grup Àfrica Negra de la Lliga dels Drets dels Pobles

Los recientes resultados electorales a Serbia devuelven a Milosevic al escenario político

Desafueros serbios

Los hechos son muy tercos: se han equivocado, y palmariamente, quienes a principios del otoño de 2000 concluyeron que los problemas de Serbia se desvanecían al amparo de la quiebra del juego de poder encabezado por Slobodan Milosevic. Los resultados de las elecciones legislativas recién celebradas han venido a demostrar, al menos, que no es esa la percepción que acaricia la mayoría de la población local.

Lo primero que esa consulta electoral revela es el reclamo que, a los ojos de parte de la ciudadanía, corresponde a un discurso que, agresivo y victimista, se muestra poco proclive a aceptar responsabilidades propias en la desintegración violenta de Yugoslavia y asume de buen grado la conveniencia de mantener a raya -antes en virtud de la baladronada que de la amenaza creíble- a vecinos y potencias foráneas. Significativo es al respecto, por cierto, que sean muchos los serbios que, tras identificar en el ex presidente Milosevic a un dirigente corrupto e inmoral, se muestran remisos a atribuirle papel alguno en sucesivos crímenes de guerra, no precisamente menores, en Croacia, Bosnia y Kosovo. Como significativo se antoja que el Partido Radical de Seselj -una fuerza de corte parafascista que ha experimentado, dicen, un lavado de imagen que bebe, acaso, en la ausencia de guerras que librar- haya crecido electoralmente mientras remitía el respaldo popular a las listas del Partido Socialista que lideraba el propio Milosevic. Y es que el desmoronamiento de las

La desaparición de Milosevic de la escena política serbia no ha significado la extinción de los problemas ya que, para muchos, es solo un exlíder corrupto.

redes clientelares en que éste se apoyó en el decenio de 1990 es el único éxito palpable, al cabo de tres años de mal gobierno, de la oposición de otrora.

El asentamiento, y en su caso el crecimiento, de las fuerzas que nos ocupan algo le ha debido, a buen seguro, al derrotero de los hechos en La Haya. La presencia de Milosevic -y también la del líder radical, Seselj, cuyo espectáculo circense aún no ha comenzado- en el banquillo de los acusados ha fortalecido la percepción de que el tribunal penal para la antigua Yugoslavia estaba juzgando, no a personas concretas, y sí a toda Serbia. Aunque semejante lectura es, cómo no, discutible, habrá que convenir que la conducta de los jueces, controvertida, ha venido como anillo al dedo a las sofismas victimistas de las que antes hablábamos. Baste ahora con recordar

que el antaño presidente croata, Tudjman, nunca tomó asiento ante un tribunal que lamentablemente se negó a abrir investigaciones en lo que respecta a los bombardeos acometidos por la OTAN en 1999 en Serbia y Montenegro.

Otro dato difícil de sortear es el que da cuenta del ostentoso fracaso de quienes en 2000 configuraron la oposición a Milosevic y desde entonces han ejercido, mal que bien, el poder. Varios han sido los rasgos de la conducta de un grupo humano que ha recibido, a su manera, un varapalo en las legislativas recién celebradas. Si el primero lo aporta una dramática división interna -certificada por la fratricida confrontación entre Kostunica y el asesinado Djindjic-, el segundo ha llegado de la mano de una corrupción omnipresente que se suma al vigor indisputado de un capitalismo de perfiles

A los ciudadanos serbios les queda mucho trabajo antes de poder disfrutar de un panorama político estable

mafiosos cuyos cimientos han permanecido intactos desde la era de Milosevic. El resultado de tal acumulación de desafueros no es otro que el estruendoso descrédito de políticas neoliberales que, aquí como en tantos otros escenarios, se han saldado con un inquietante engrosamiento de las bolsas de pobreza.

Las elecciones ilustran, con todo, un hecho más que conviene no dejar en el olvido: hay que recelar de los análisis aferrados a una distorsionadora descripción del panorama político serbio que entiende que en éste la variable principal la configura la confrontación entre colaboradores del orden derrocado en 2000 y detractores de este último. La zozobra que impregna la vida política y económica del país es tal que las categorías correspondientes sirven hoy de bien poco. Y ello es así tanto porque no faltan -cabe intuir- personajes y fuerzas propicios a cruzar la imaginaria frontera que divide a unos y otros -ahí están los

casos del inefable Draskovic y, por qué no, del ex presidente federal Kostunica-, como porque muchas de las etiquetas al uso -así, la que in-

De por medio se han hecho valer presiones estúpidas como las ejercidas por nuestros gobernantes para evitar que Montenegro fuera independiente

opinadamente califica de 'europeístas' a quienes han dirigido Serbia en los últimos años- edulcoran visiblemente la realidad. Las cosas como fueren, parece de razón concluir que quienes a regañadientes se pusieron de acuerdo tres años atrás para deshacerse de Milosevic han demostrado bien a las claras que no son capaces de allanarle el camino, juntos, a un proyecto de futuro. Agreguemos, en suma, que en todo

este desastre no falta la responsabilidad foránea. Con la UE convertida en un improvisado, mezquino y más bien patético apagafuegos, las ayudas prometidas en octubre de 2000 se han perdido en otros escenarios; así lo atestiguan, sin ir más lejos, los muchos edificios que, tras los bombardeos practicados por la OTAN en 1999, no han sido objeto de reconstrucción en Serbia. De por medio se han hecho valer, por añadidura, presiones estúpidas como las ejercidas por nuestros gobernantes para evitar que Montenegro se convirtiese en un Estado independiente. En la trastienda, en fin, esos mismos gobernantes parecen orgullosamente decididos a desentenderse de la extrema ruindad de las opciones políticas que, con su concurso o por omisión de comportamientos, se ofrecen a los serbios en estas horas. Al compás de todo lo anterior, los Balcanes occidentales han perdido injustificadamente presencia a los ojos de una opinión pública, la nuestra, demasiado a merced, en fin, de caprichos y modas.

No es sencillo que las próximas semanas nos traigan desde Serbia noticias halagüeñas. El pronóstico más común sugiere que la clase política local, inmersa en difíciles negociaciones de las que sólo pueden derivarse sorpresas desagradables, se apresta a prolongar la situación de interinidad en la que se malvive desde tiempo atrás. Y al serbio de a pie no le quedan demasiados consuelos. Uno de ellos es, eso sí, el prosaico recordatorio de que es difícil que con los parafascistas de Seselj en el gobierno las potencias foráneas reduzcan su raquílica ayuda a un país olvidado.

**Carlos Taibo,
Professor de Ciència Política a la
Universitat Autònoma de Madrid**

Molts films compromesos tenen dificultats d'exhibició a través dels canals convencionals

El compromís del cinema amb els drets humans

NOVA
SECCIÓ

Entre els dies 23 i 31 d'octubre es va celebrar a Barcelona, en col·laboració amb les ciutats de Londres i Nova York el Primer Festival Internacional de Cinema i Drets Humans, una iniciativa que vol fer arribar al públic films que denuncien casos de violació dels drets humans arreu del món. Aquestes pel·lícules reflecteixen realitats incòmodes i en molts casos tenen dificultats d'exhibició a través dels canals convencionals. Algunes busquen fer visibles ONG, fundacions i associacions, d'altres volen donar veu i presència a les víctimes de les agressions.

Les projeccions als cinemes Verdi Park comptaren amb la participació de diferents directors que comentaren les seves obres. La directora catalana Isabel Coixet presentà *Viatge al cor de la tortura*, on es mostren les experiències d'algunes persones torturades en diferents conflictes bèl·lics i el treball desenvolupat a Dinamarca per l'ONG Rehabilitació de les Víctimes de la Tortura, fundada per Inge Genefke, que té dos-cents centres repartits per tot el món.

Witness, càmeres contra la violència és un documental de Maria Ripoll que exposa com funciona el projecte realitzat per una ONG de Nova York, la qual proporciona càmeres de vídeo a diversos col·lectius d'arreu del món perquè es puguin recollir testimonis de violacions dels drets humans.

Señorita extraviada, documental mexicà guardonat al prestigiós Festival de Cinema Independent de Sundance, denuncia els més de tres-

cents assassinats de dones a Ciudad Juárez. És el fruit de dos anys d'investigacions, amb testimonis de familiars de víctimes, dels abusos de les violacions dels drets humans i la violència contra les dones en aquesta ciutat fronterera amb els Estats Units.

El meu terrorista reflexiona sobre la violència araboisraeliana; està dirigit per Julie Cohen Gertel, que el 1978 era membre de la tripulació del vol de les línies aèries israelianes que va ser segrestat pel Front d'Alliberament de Palestina. Vint-i-cinc anys després encara no s'ha resolt el problema, malgrat les diferents iniciatives de pau.

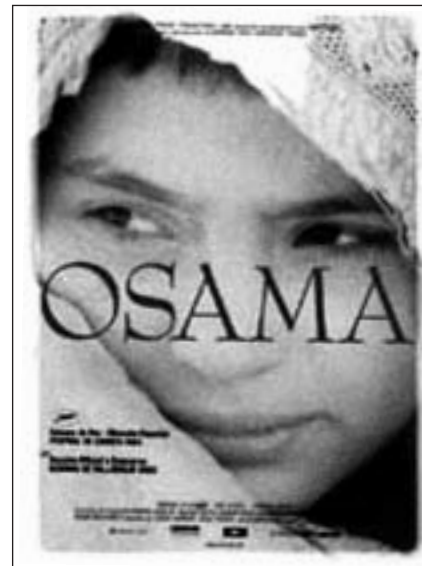
Per últim destaquem *Veneno*, coproducció d'Itàlia i Tailàndia sobre el treball infantil.

Osama, significa per a la protagonista, una nena de dotze anys, la pèrdua de la identitat, com a dona similar a la imposició de la burka

Aquests títols són una petita mostra del que es va poder veure en el marc del Festival.

Desitgem que aquestes pel·lícules puguin entrar en el circuit comercial i arribin així a un ampli sector del públic.

Encara podem veure *Osama*, del director Siddik Barmak.

Siddik Barmak és el director del film *Osama*, guanyador d'un Globus d'Or

És la primera producció afgana després de la caiguda del règim taliban i ha estat guanyadora del Globus d'Or a la millor pel·lícula estrangera.

Osama, un nom masculí prou comú, significa per a la protagonista, una nena de dotze anys, la pèrdua de la identitat, com a dona i com a persona, similar en els seus efectes a la imposició de la burka. Sense dret a treballar, sense possibilitat de sortir soles al carrer, les vídues i òrfenes estan condemnades a la misèria perquè cap home vetlla per elles. Quan n'hi ha un, però, la situació no és millor, ja que la dona es converteix en una esclava sotmesa a la tirania de l'espòs.

Film de ficció basat en situacions reals, commou per la sensibilitat amb què es tracta el terrible destí d'aquesta nena sense nom.

Tots aquests llibres els podeu consultar a la Biblioteca de la Lliga

Bibliografia destacada

Un llibre, un autor

El islam plural
 Maria Àngels Roque
 (ed.); *Icaria, Institut Europeu de la Mediterrània, Barcelona, 2003, 421 pàgines*

L'islam, una de les tres religions monoteistes amb més adeptes al món actual, és tema de controvèrsia entre pensadors i intel·lectuals de tot el món. Sovint, s'acusa a aquesta religió de potenciar comportaments fonamentalistes i radicals que generen una violència inherent a les societats guiades pels punts de l'islam. Aporta una visió diferent de l'islam ja que plasma la pluralitat existent. Una pluralitat que es manifesta en diferents àmbits ja sigui en els seus corrents vertebradors (el sunnita, la tradició chiïta, i el sufisme); en les aproximacions jurídiques i en les tradicions territorials que afecten a l'estatut de la dona; i, finalment, en l'adaptació de les pràctiques de la comunitat musulmana a la societat laica. El llibre contribueix a la superació dels estereotips habituals que condicionen la comprensió de l'islam i permet conèixer-lo amb tota la seva riquesa cultural.

Mujeres y desarrollo: respuestas a la globalización
 Joanna Kerr (ed.) i Caroline Sweetman (ed.); *Intermón Oxfam, Barcelona, 2003, 247 pàgines*

Què és la globalització? Un procés altament tècnic pel que els pobres podran entrar en el mercat global i beneficiar-se de les comunicacions a nivell mundial? O unes directrius polítiques i econòmiques que consolidaran el domini global dels països del Nord? I com afecta aquest procés a la igualtat dels drets de la dona respecte a l'home?

El text no pretén donar les respostes a aquestes preguntes però sí crear debat i denunciar les injustícies que envolten la globalització i els drets de les dones. I de ben cert que ho han aconseguit amb un llibre que és una recopilació dels articles més destacats del Novè Fòrum Internacional de l'Associació pels Drets de la Dona i el Desenvolupament (AWID) sobre "Reinventant la globalització" que es va celebrar a Guadalajara, Mèxic, del 3 al 6 d'octubre del 2002.

Chechenia versus Rusia. El caos como tecnología de la contrarrevolución
 Antonio Fernández Ortiz; *El viejo topo, Madrid, 2003, 154 pàgines*

En els últims temps, malauradament, Txetxènia ha estat protagonista a múltiples noticiaris del món per

diferents atacs terroristes en contra de la població russa. En aquest context d'alta tensió entre ambdós països, el llibre resulta ser una eina indispensable per entendre un conflicte que, darrerament, ha anat agafant una vessant més radical i activa. En efecte, aquest llibre pretén apropar als lectors a la realitat més dura del conflicte de Txetxènia i, a la vegada, contribuir a generar una reflexió sobre la utilització del caos i de la manipulació de la consciència social com a tecnologia aplicada als conflictes contemporanis i que en particular es ve aplicant a la URSS/Rússia des dels anys de la perestroika.

El fundamentalismo democrático
 Juan Luis Cebrián; *Taurus, Madrid, 2003, 179 pàgines*

Com és possible parlar de fonamentalisme democràtic quan semblen termes tan contradictoris entre ells? El fonamentalisme és d'origen religiós, preconitza la interpretació literal dels textos sagrats i el seu estricta compliment. Contràriament, la democràcia té a veure, sobretot, amb el triomf de la raó i del positivisme científic. Tanmateix, avui en dia, s'aparta amb perillosa insistència la democràcia dels senders del dubte per revestir-se de certeses cada vegada més resonants: mercat, globalització, competència. Aquest llibre pretén alertar de forma oberta, sincera i directa sobre les tendències totalitzades, absolutistes i demagògiques de gran part dels poders que operen al món i, a la vegada, posar de manifest la imminent "mixtificación" de la democràcia, la seva conversió en cos ideològic tancat i de la seva malversació a fi de protegir interessos de classes dominants.

Movimientos de población. Migraciones y acción humanitaria.
 Unidad de Estudios Humanitarios; *Icaria Editorial, Barcelona, 2004, 158 pàgines*

A Espanya, en els últims anys, el nombre d'immigrants (polítics o econòmics) que traspassen la nostra frontera s'ha incrementat enormement. D'aquesta manera, els fluxos de població han esdevingut un dels senyals d'identitat indiscutibles del nou segle. Dels molts enfocaments possibles i aplicables en el terreny dels moviments de població, la Unidad de Estudios Humanitarios s'ha centrat en l'anàlisi de les conseqüències humanitàries dels processos migratoris i de com reduir l'impacte humà i el patiment que aquests provoquen. El primer bloc del llibre profunditza en les causes dels moviments de població aportant dades quantitatives i qualitatives i oferint un panorama actualitzat del problema. El segon analitza les experiències de l'acció humanitària amb aquests col·lectius des de diversos punts de vista, entre ells el jurídic.

Pies de barro. La decadencia de los Estados Unidos de América
 Luis de Sebastián; *Ediciones Península, 2004, 347 pàgines*

Pies de barro tracta de mostrar el procés de deteriorament social i econòmic que està patint els Estats Units d'Amèrica des de la Guerra Freda. Aquesta guerra va provocar la desaparició de la Unió Soviètica i l'allunyament dels Estats Units del seu projecte original d'exemple de democràcia i llibertat.

Aquesta potència mundial ha hagut de pagar car el preu d'anteposar la defensa nacional a qualsevol altra consideració de drets humans, prosperitat, igualtat i democràcia interna. D'aquesta manera els Estats Units no han tingut un "dividend de pau" al final de la Guerra Freda sinó tot el contrari: han buscat un altre enemic, una altra amenaça, "el terrorisme internacional" que justificarà el paranoic atac defensiu en forma d'una increïble despesa militar, mobilització permanent de la població i submissa acceptació dels dràstics retalls en benestar i llibertats ciutadanes.

Luis de Sebastián

Luis de Sebastián es catedràtic d'economia internacional de la Universitat Ramon Llull ESADE. Abans havia estat professor d'economia i vicerector acadèmic de la Universitat Centreamericana de El Salvador. Posteriorment, va treballar durant sis anys en el Banc Latinoamericà de Desenvolupament (BID), a Washington, amb el qual encara col·labora. A Centreamèrica va haver de reconèixer els límits de la teoria econòmica que havia après a Europa i l'existència d'altres alternatives radicalment oposades en la dura confrontació amb els fets del subdesenvolupament, la violència política i els atacs als drets humans. Els seus llibres més recents són *El rey desnudo. Cuatro verdades sobre el mercado* (1999), *De la esclavitud a los derechos humanos* (2000) i *Un mundo por hacer. Claves para comprender la globalización*. Escriu regularment a El Periódico de Catalunya, i amb menys freqüència a El País, Cinco Días i Expansión.

Cicle de conferències sobre política a Sant Adrià de Besòs

El 10, 17 i 24 de febrer varem organitzar el cicle de conferències Val la pena preocupar-se per la política? a Sant Adrià de Besòs organitzat conjuntament amb l'ajuntament de la vila.

En aquesta edició varen participar Margarita Rivière, periodista; Carles Campuzano, diputat al congrés; i Josep Ramoneda, filòsof.

La valoració és força positiva, sobretot per la gran assistència de gent i la participació. L'acte en el que va participar Carles Campuzano es tractava d'un debat amb joves polítics (JNC, JSC, JERC; NNGG, JIC-V) i amb representants d'entitats socials de Badalona, Santa Coloma i Sant Adrià.

Commemoració del Dia Internacional dels Drets Humans

El passat 10 de desembre varem organitzar conjuntament amb Amnistia Internacional un acte commemoratiu del Dia Internacional dels Drets Humans a la Biblioteca Vapor Badia.

Cal destacar la gran afluència de públic interessat en conèixer els testimonis de quatre persones que han viscut en la seva pròpia pell la vulneració dels Drets Humans.

Varen participar Gilbert-Ndunga Nsangata, director de cinema congolès; Bashkim Shehu, literat i filòleg nascut a Albània; Thubten Wangchen, director de la Fundació Casa del Tibet de Barcelona; Mario Jiménez, agrònom nicaragüenc; i Arcadi Oliveres, president de Justícia i Pau.

Informacions diverses

La selva en viu i en directe des de Yurimaguas

Durant el mes de gener, i després de molts anys de compartir experiències, va conviure amb nosaltres Nando Cancino, yurimagüí de naixement, que viu amb les comunitats indígenes Chayahuites del Perú, amb qui la Lliga hi té una vinculació molt directa.

En Nando va participar en 6 actes a diferents poblacions per donar a conèixer el projecte de desenvolupament sanitari iniciat fa més de deu anys.

Per part de la Lliga, va ser una experiència molt positiva, ja que ens va permetre treballar en xarxa amb entitats de cinc poblacions que també treballen en el projecte: Sant Quirze Solidari, Agrupació Polinyà Solidari, Grup de Solidaritat amb el Tercer Món de Premià de Dalt i Castellar Solidari.

Rita Huybens escollida vicepresidenta de la federació catalana d'ONGD

La presidenta de la Lliga dels Drets dels Pobles, Rita Huybens ha estat escollida com a vicepresidenta de la Federació Catalana d'ONG pel Desenvolupament (FCONGD).

La FCONGD es va fundar l'any 1989 amb la voluntat de potenciar la coordinació de les entitats de cooperació i desenvolupament.

Els nous càrrecs directius de la FCONGD es van escollir en la darrera assemblea ordinària del passat 18 de desembre.

Fins ara el president era Alfons Sancho, de Medicus Mundi, i a partir d'aquest any la presidència recaurà en Tono Alvareda, de Cooperació. La vicepresidència anava a càrrec de Maria Josep Olivé, d'Intermon Oxfam; i serà substituïda per la Rita Huybens.

Renovació de la Junta directiva de la Lliga dels Drets dels Pobles

En la darrera Assemblea General ordinària del 9 de febrer, es van renovar els càrrecs de la Junta de l'entitat. Rita Huybens seguirà en el càrrec de presidenta; Carmel Montllor ocuparà la vicepresidència; en Casimir Garcia, tresorer durant els darrers deu anys, serà substituït per Lluís Núñez; i Lídia Ribera ocuparà el càrrec de secretaria.

També cal apuntar que enguany la Lliga, a voluntat pròpia, serà sotmesa a una auditoria externa de la gestió comptable de l'any 2003.

p a p e r s

Publicació de la

**LLIGA DELS DRETS
DELS POBLES**

Podeu obtenir més informació a través de la nostra web
www.lligadelsdretsdelspobles.org
o contactar amb nosaltres mitjançant l'adreça electrònica
info@lligadelsdretsdelspobles.org

La Lliga dels Drets dels Pobles forma part de:

Finançament Ètic i Solidari

Utilitza aquest imprès si desitges fer-te soci/a de la Lliga dels Drets dels Pobles

Sí, desitjo col·laborar en els projectes i activitats que organitza la Lliga

**LLIGA DELS DRETS
DELS POBLES**

Dades personals

Nom i cognoms: _____ Data de naixement: _____
DNI: _____ E-Mail: _____
Domicili: _____ Població: _____
Codi Postal: _____ Telèfon: _____

Vull fer una aportació anual de _____ €

Dades bancàries

Entitat _____ Oficina _____ DC _____ Compte corrent _____

Data _____ Signatura del titular _____

*També pots fer-te soci/a de la Lliga a través d'internet o per telèfon (al 93 723 71 02)

LLIGA DELS DRETS DELS POBLES: Carrer Sant Isidre, 140 (Ca l'Estruch) 08208 Sabadell